

शैक्षणिक संदर्भ अंक १४५ (डिसेंबर २०२३ - जानेवारी २०२४)

ऑगस्ट २०२६ : येतील हलक्या सरी

लेखक : रे ब्रॅडबरी

अनुवाद : यशश्री पुणेकर

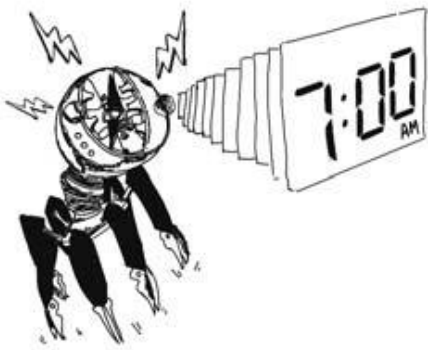
ऑगस्ट २०२६ : येतील हलक्या सरी

लेखक : रे ब्रॅडबरी

अनुवाद : यशश्री पुणेकर

अमेरिकन कथालेखक रे ब्रॅडबरी हे काल्पनिक विज्ञान कथालेखनासाठी प्रसिद्ध आहेत. त्यांच्या गोष्टीमध्ये माणसाच्या मनाचा शोध घेतला जातो. त्यांच्या अनेक कथांवर चित्रपट निर्माण झाले आहेत. १९४९ मध्ये लिहिलेली ही कथा आण्विक युद्धानंतर घडलेल्या एका घरातल्या घटनांबद्दल सांगते. खरं तर इथे कोणी जिवंत माणसं नाहीतच, पण त्यांच्या खाणाखुणा मात्र सर्वत्र आहेत. मशीनच्या साह्याने घरातील नियमित कामं चालू आहेत. पण नष्ट झालेल्या गोष्टी मानवी अस्तित्वाची ओळख होत्या. जेव्हा सर्जनशीलता नष्ट होते, तेव्हा सर्वात वाईट वाटतं. कविता ऐकायला कोणीच नाही, शतकातला सर्वात मोठा कलाकार पिकासोची चित्रं जळून खाक झाली. कथेमध्ये सेरा टीस्टेलच्या अदभूत कवितेचा वापर केला आहे. माणसाचं अस्तित्व नाहीसं झालं तर वसंत ऋतू सुद्धा येणार नाही, असं दुःख त्यात व्यक्त केलंय.

बैठकीच्या खोलीतलं घड्याळ कूक करत म्हणालं, 'ठीक सात वाजले, बघू कोण कोण उठले?' पहाटेपासून घर रिकामंच तर होतं, पण घड्याळानं मात्र आपलं काम केलं. ते

पुन्हा पुन्हा सांगत राहिलं, 'सात वाजून नऊ मिनिटे, सात वाजून दहा मिनिटे.' स्वयंपाकघरात शोगडीने शिट्टी मारली आणि आपल्या गरम पोटातून आठ भाजलेले टोस्ट, आठ फुलून आलेली तळलेली

अंडी, बेकनचे (डुकराचं मांस) १६ तुकडे, दोन कप कॉफी आणि दोन ग्लास दूध काढून ठेवलं.

“आज ४ ऑगस्ट २०२६ आहे.”
स्वयंपाकघरात अजून एक आवाज आला,
“आपण कॅलिफोर्नियामधल्या एलेनडेल
शहरात आहोत.” शहराचं नाव विसरू नये
म्हणून तीन वेळा सांगितलं. “आज श्री.
फेदरस्टोन यांचा वाढदिवस आहे. आज
तिलीताच्या लग्नाचा वाढदिवस आहे.

विम्याचे पैसे भरायचे आहेत. पाणी, गॅस आणि वीज बिलं भरायची आहेत.”

भिंतींमधून काही गोष्टी पुढे गेल्या, क्लिक क्लिक असे आवाज आले, मशिनच्या देखरेखीखाली टेप वाजू लागल्या. ‘आठ वाजून एक मिनिट, शाळेची वेळ झाली, कामावर जायची वेळ झाली, चला उठा, निघा.’ घड्याळाने आपलं काम केलं. पण कुठलंही दार उघडलं नाही, की बंद झालं नाही. जाजमावर रबरी बुटांची हलकी पावले पडली नाहीत. बाहेर पाऊस पडत होता. बाहेरच्या दरवाज्यावर हवामान सांगणाऱ्या खोक्यातून मंजूळ आवाज आला, ‘रिमझिम रिमझिम पाऊस आला, रेनकोट छत्रीचा दिवस आला.’ त्याला साथ देत पाण्याचे थेंब छतावर ठिबकत राहिले. बाहेर गॅरेजने गुणगुणत शटर वर उचललं आणि, ‘गाडी तयार आहे.’ असा इशारा दिला. बराच वेळ वाट पाहून शटर पुन्हा खाली आलं.

साडेआठ वाजेपर्यंत अंडी सुकून शिळी झाली आणि टोस्ट दगडासारखे कडक झाले. एका झाडूने ते सगळं गोळा करून मोरीत ढकललं. गरम पाण्याच्या भोवऱ्यात तरंगत ते गटारातून कुठेतरी दूर फेकलं गेलं. सगळी भांडी डिशवॉशरमधून गरम पाण्याने धुवून निघाली आणि चमकत बाहेर आली.

घड्याळाने कूक केलं, 'वाजले सव्वा नऊ, साफसफाई करायला घेऊ.' भिंतींमधल्या

जाळ्यांमधून छोटे छोटे रोबो उंदीर बाहेर पडले. रबर आणि धातूचे हे उंदीर खोलीत चारी बाजूला विखुरले. खुर्च्यांना अडखळत, जाजमाच्या दशा कुरतडत त्यांनी सगळी धूळ काढून घेतली आणि जादुई योद्ध्यांसारखे ते परत आपल्या बिळात घुसले. त्यांचे दिव्यांसारखे चमकणारे गुलाबी डोळे बंद झाले.

घराची स्वच्छता झाली होती.

दहा वाजले.

पाऊस थांबून आता ऊन पडलं होतं. पडझड आणि राडारोड्याच्या या शहरात हे एकटंच घर उभं होतं. हे एकच घर वाचलं होतं. रात्री विध्वंस झालेल्या या शहरातून किरणोत्सर्गी शलाका उडत. अनेक मैलांवरूनही त्या दिसत.

सव्वा दहा.

बागेतली कारंजी सुंदर तुषारांसह नाचू लागली. सकाळची कोवळी किरणं चमकत्या विखुरत्या थेंबांनी भरून गेली. खिडकीच्या काचांवर पाण्याचे फवारे उडाले. पश्चिमेकडच्या

जळलेल्या भिंतीवरून पाणी खाली ओघळलं. साधारण पाच एक जागा सोडल्या, तर घराचा

पश्चिम भाग पूर्णपणे काळा पडला

होता. या भागात एक गवत

कापणाऱ्या माणसाची सावली होती.

एखाद्या फोटोसारखी, फुलं वेचणारी

एक बाई, हवेत हात उंचावणारा एक

मुलगा, त्याच्या थोडं वर उसळलेल्या

चेंडूची छबी आणि दुसरीकडे कधीही

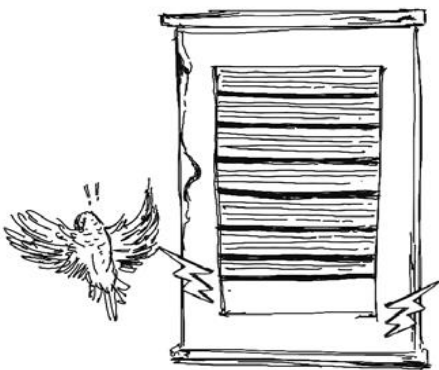
खाली न येणारा चेंडू घ्यायला हात वर केलेली मुलगी. एका क्षणात या सगळ्यांची चित्र

जळून लाकडात खोदली गेली. तो माणूस, ती बाई, तो चेंडू आणि ती मुलं एवढेच लिंपायचे

राहिले होते. बाकी सगळं तर कोळश्याने भरून गेलं होतं. कारंज्याचे हलके फवारे बागेत

प्रकाश पसरवत होते.

या आधी हे घर एक शांत जागा होती. सावधपणे प्रश्न विचारला जाई, “कोण आहे?
पासवर्ड सांगा.” बाहेरचे कुत्रे आणि म्याव म्याव करणाऱ्या मांजरांकडून काहीच उत्तर येत

नसे. मग खिडक्या बंद होत, पडदे सारले जात. एखाद्या

म्हाताऱ्या आजीसारखं घर स्वतःच्या सुरक्षेसाठी सतत

दक्ष असे.

आता घर प्रत्येक आवाजासरशी थरारून जातं.

एखादी चिमणी जरी खिडकीशी आली, तरी पडदे

चटकन बाजूला होतात. चिमणी घाबरून उडून जाते. हो, घराला एखाद्या चिमणीचा स्पर्शसुद्धा नकोसा झाला होता.

लहान मोठे अनेक नोकर, सेवक यांनी घराचं मंदिर बनवलं होतं. पण तिथला देवच नाहीसा झाला होता. आता तिथे सगळे रीतीरिवाज अस्थानी आणि अकारण वाटत होते.

दुपारचे बारा !

समोरच्या अंगणात एक कुत्रा थरथरत विव्हळत होता. दरवाजाने कुत्र्याचा आवाज

ओळखला आणि तो उघडला. एके काळी मोठा, तगडा असलेला हा कुत्रा आता शरीरभर घाव बसल्याने अगदी मरतुकडा, हाडांचा सापळा झाला होता. फरपटत मातीची रेष ओढत कुत्रा घरात शिरला. त्याच्या पाठोपाठ माती साफ करण्याचा

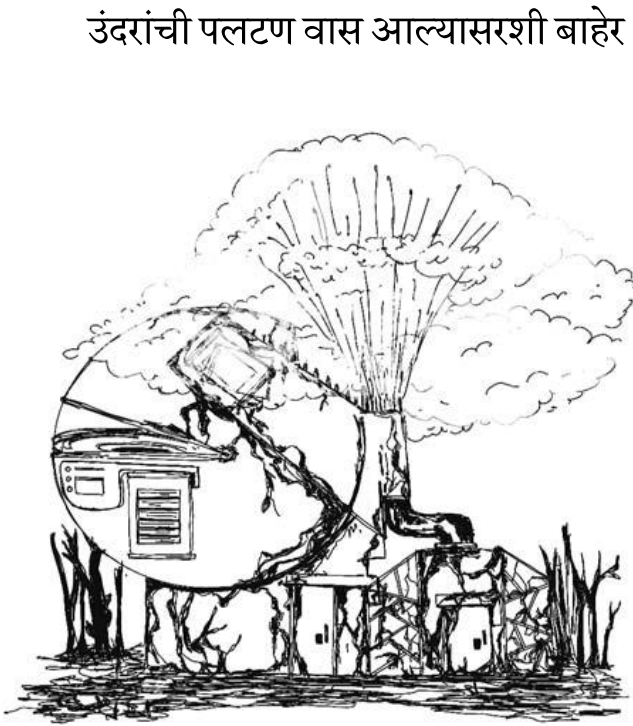
नसता उद्योग करावा लागला म्हणून चिडलेले उंदीर गुरगुरत निघाले.

दरवाज्यातून एक पान जरी आत आलं, तरी हे भिंतींच्या जाळ्यांमधले तांब्याचे उंदीर लगेच बाहेर येत. असली पानं, कागदाचे कपटे, केस, त्यांच्या स्टीलच्या जबड्यांमध्ये पकडून भरकन बिळामध्ये घेऊन जात. हा कचरा तिथे तळघरापर्यंत जाणाऱ्या नळ्यांमधून अंधाऱ्या खोलीत बसलेल्या सैतानासारख्या भट्टीतून गटारात जात असे.

तिकडे कुत्रा प्रत्येक दारापाशी जाऊन भुंकत राहिला. जिना चढून वर गेला. शेवटी जसं घराने मान्य केलं होतं तसंच त्या कुत्र्यालाही समजून चुकलं, की इथे फक्त शांतता आहे.

तो वास घेत फिरत राहिला. स्वयंपाकघराच्या दरवाजावर नखाने कुरतडू लागला. दाराच्या मागे स्वयंपाकघरात चुलीवरच्या मालपुव्याचा आणि साखरेच्या पाकाचा गोडसर वास घरभर दरवळत होता. कुत्र्याच्या तोंडातून लाळ टपकत होती. त्याच्या डोळ्यांत आग धगधगत होती. तो वास हुंगत राहिला. आपलीच शेपटी तोंडात धरण्याच्या नादात गोल गोल फिरून शेवटी मरून गेला. तो एक तासभर तिथे पडलेला होता.

‘दोन वाजले’ घड्याळ म्हणाले.

उंदरांची पलटण वास आल्यासरशी बाहेर आली आणि सव्वादोन वाजता कुत्रा तिथून गायब झाला होता. तळघरातली भट्टी अचानक पेटली. तिच्या चिमणीतून आगीच्या ज्वाला सरसर करत वर उठल्या.

दोन वाजून पस्तीस मिनिटे !

अंगणात पत्ते खेळायला टेबल मांडलं गेलं. वेगवेगळ्या पॅडवर पत्त्यांची पानं फरफर आवाज करत पिसली गेली.

अंड्याचं सारण असलेले सॅण्डविच आणि उंची मद्याने भरलेले ग्लास ओकच्या लाकडाच्या बाकांवर आले आणि संगीत सुरु झालं. पण टेबलावर सन्नाटा होता आणि पत्ते खेळायला कोणीच नव्हतं. चार वाजता टेबलाचे पाय मोठ्या फुलपाखराच्या पायांप्रमाणे मुडपले गेले आणि टेबल भिंतीमध्ये सारलं गेलं .

साडेचार वाजले.

बागेच्या भिंती प्रकाशित झाल्या. जनावरांच्या आकृती दिसू लागल्या. स्फटिकापासून तयार केलेले पिवळे जिराफ, निळे सिंह, गुलाबी रंगाची हरणं आणि निळी चमक असलेले चित्ते उड्या मारत होते. भिंती काचेच्या होत्या. त्यातून रंगबिरंगी कारंज्यांचा खेळ दिसत होता. भिंती जिवंत वाटत होत्या. जमिनीवर छान हिरवळ होती. त्यावर अॅल्युमिनियमचे टोळ आणि लोखंडी फुलपाखरं नाचत होती. प्राण्यांच्या टापांचे आवाज, मधूनच गुरगुरण्याचे आवाज येत होते. हळूहळू हे आवाज शांत होत गेले. प्राणी, पक्षी झाडांमागे आणि बिळांमध्ये गेले.

पाच वाजले.

आता मुलं यायची वेळ झाली. बाथटब गरम पाण्याने भरला.

सहा, सात, आठ वाजतच होते. जादूच्या खेळाप्रमाणे रात्रीचं जेवण वाढलं गेलं. बैठकीच्या खोलीत वाचनाच्या जागेवर थोडी हालचाल झाली. शेकोटीमधून हलक्या ज्वाळा येत होत्या. समोरच्या टेबलावर अॅशट्रेमध्ये अर्धवट जळती सिगारेट ठेवलेली होती. तिच्या एका टोकाला अर्ध्या इंचापर्यंत काळी राख साचली होती. धूरही निघत होता. ती तिला पिणाऱ्याची वाट पाहत होती.

नऊ वाजले.

झोपायच्या खोल्यांमध्ये उब देणारी यंत्रणा सुरु झाली. इथे रात्रीची थंडी पडते. नऊ वाजून पाच मिनिटे. “मिसेस मॅकलेनन, कोणतं गाणं ऐकायचंय आज ?” छताकडून आवाज आला. पण घरात तर शांतता होती. मग शेवटी तोच आवाज म्हणाला, “ठीक आहे. मी आज काहीतरी वेगळं ऐकवतो.” हलक्या आवाजात गाणं सुरु झालं. “एका सेरा टीस्टेलची कविता. मला आठवतंय ही कविता तुम्हाला आवडते.”

‘थंडगार झुळका येतील, जमिनीला सुगंध देतील.

तळ्यात रात्री बेडूक डराव गातील, झाडांवर आलुबुखार येतील.

लाल पंखांचे पक्षी, झाडाच्या शेंड्यावर मनमुराद शिळा घालतील.

कोणालाच कळणार नाही, की एक लढाई झाली होती.

लढाई थांबल्याचंही कोणालाच समजणार नाही.

पशुपक्षी, झाडंवेली यांना फरक पडणार नाही.

मनुष्यजात मात्र नष्ट होईल,

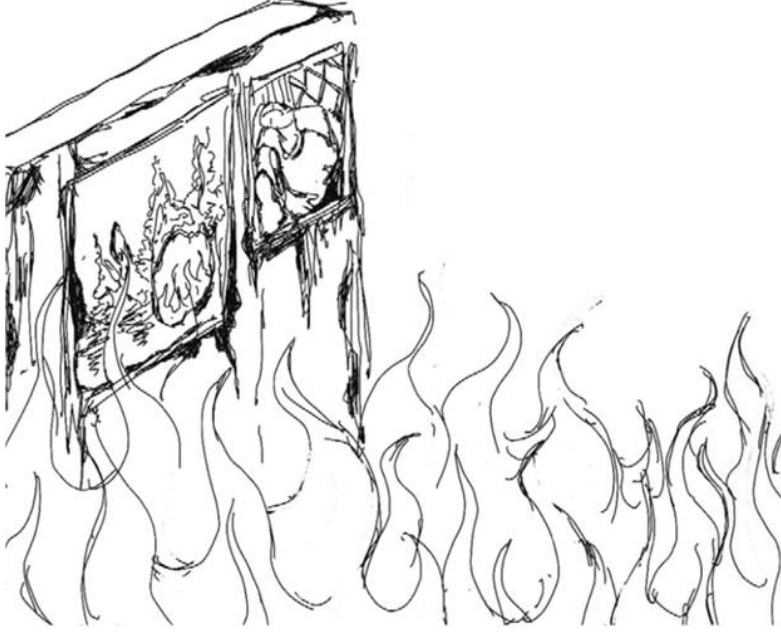
जेव्हा वसंत पुन्हा येईल, त्याला पत्ताच नसेल की मनुष्य तिथे नाहीये’

शेकोटीतली आग जळत राहिली. सिगारेट जळून तिची राख झाली. चुपचाप उभ्या भिंतींच्या आत खुर्च्या एकमेकींकडे बघत राहिल्या आणि संगीत वाजतच राहिलं.

वारा सुटला. एका झाडाची फांदी पडता पडता स्वयंपाकघराच्या खिडकीवर आपटली. सफाईच्या द्रव्याने भरलेली काचेची बाटली फुटली आणि सगळीकडे ते द्रव्य पसरलं. क्षणार्धात आग लागली आणि वेगाने पसरू लागली. ‘आग’ कोणीतरी ओरडलं.

तोवर आग फरशीवरच्या जाजमावर पसरली. स्वयंपाकघराच्या दारातून बाहेर पडून ती आता घरभर पसरत होती. कितीतरी माणसं ओरडत होती, 'आग,आग, वाचवा'.

घराने स्वतःला वाचवण्याचा खूप प्रयत्न केला. दरवाजे पूर्णपणे बंद झाले, पण वाढत्या तापमानामुळे खिडकीच्या काचा फुटल्या. त्यातून गरम हवा आत आली आणि आग

अजूनच भडकली. हजारो ज्वालांच्या जिभा पसरत आग एकेक खोली गिळत चालली होती. भिंतीतल्या उंदरांनी आगीवर पाणी मारण्याचा सपाटा लावला. पाणी आणायला ते सतत धावपळ

करत होते. भिंतींनी यंत्रातून फवारे सोडले. पण आता उशीर झाला होता. उसासे टाकत एक पंप बंद पडला. आग विझवणारा पाऊसही थांबला. घरातलं उरलंसुरलं पाणीही संपून गेलं.

आग आता जिन्याने वर जाऊ लागली. वरच्या हॉलमधली पिकासोची सगळी चित्र, कलाकृती एका क्षणात काळ्या राखेत बदलून गेल्या. आता आग पलंगावर पसरली, खिडक्यांवर नाचू लागली, पडदे गिळू लागली. कपड्यांच्या कपाटातला प्रत्येक कपडा तिच्या भक्ष्यस्थानी पडला.

तेवढ्यात आगीपासून संरक्षण करणारी यंत्रणा सुरु झाली आणि दारामागून वीस नळ्यांमधून हिरवं रसायन आगीवर फवारायला सुरुवात झाली. आग जरा मागे सरकली.

पण आग चलाख होती. तिने दुसरा मार्ग शोधून काढला. वळचणीतून आगीच्या ज्वाला पंपापर्यंत पोहोचल्या. पंप चालवणाऱ्या यंत्राचा धाडकन आवाज करत स्फोट झाला. आग सगळीकडे पसरली.

घर थरथर कापत होतं. ओकच्या लाकडाचं त्याचं नग्न शरीर कोसळत चाललं होतं. कितीतरी किंचाळ्या, आरडाओरडा, सगळं व्यर्थ ! एकेक आवाज संपून चालला. बागेतील

झाडांचे जळून कोळसे झाले. पशुपक्षी आगीपासून दूर पळत सुटले. इथे कधीतरी गाण्याचा आवाज येत होता, बागेत यंत्राने गवत कापण्याचा आवाज येत होता, दारं उघडझाप केल्याचा आवाज येत होता... पण आता हे सगळे आवाज बंद झाले.

आग अजूनही धगधगत होती. घराला नेस्तनाबूत केल्यावर त्यातून आता धूर आणि आगीच्या ज्वाळा लवलवत होत्या. घर हळूहळू ढासळत चाललं. स्वयंपाकघर मागच्या अंगणात, बैठकीची खोली खाली तळघरात तर वरचा हॉल पुढच्या अंगणात कोसळले. फ्रीज, टेबल, खुर्च्या, पलंग सगळा एकच जळका ढिगारा झाला. धूर आणि सन्नाटा !

पूर्वेला पहाटेच्या किरणांनी गर्दी केली. या पसाऱ्यात एकच भिंत टिकून उभी होती. सूर्य या सगळ्या ढिगाऱ्यावर, त्यातून निघणाऱ्या धुरावर आपली आभा पसरवत वर येत होता. एकमेव भिंतीमधून आवाज येत होता, “आज ५ ऑगस्ट २०२६ आहे, आज ५ ऑगस्ट २०२६ आहे, आज..”

हिंदी शैक्षणिक संदर्भ १४३ (नोव्हेंबर - डिसेंबर २०२२) मधून साभार.

ही कथा बँटम बुक्स द्वारा प्रकाशित ‘द मार्शियन क्रोनिकल्स’ या पुस्तकातून साभार.

§§§

लेखक : रे ब्रॅडबरी, अमेरिकन लेखक, यांनी विज्ञान काल्पनिका, विज्ञानकथा, रहस्यकथा आणि वास्तववादी कथा असे विविध साहित्य प्रकार हाताळले.

हिंदी अनुवाद : हरजिंदर सिंह ‘लाल्टू’, प्रिंस्टन युनिव्हर्सिटी, न्यूयॉर्क इथून पीएच डी प्राप्त, सेंटर फॉर कॉम्प्युटेशनल नॅचरल सायन्स अँड बायोइन्फॉर्मॅटिक्स, आय आय आय टी, हैदराबाद इथे प्राध्यापक.

चित्र : पूजा के.मेनन, एकलव्य भोपाल येथे ज्युनिअर ग्राफिक डिझायनर म्हणून कार्यरत.

मराठी अनुवाद : यशश्री पुणेकर, शैक्षणिक संदर्भ गटात सहभागी.

इ-मेल : yashashreepunekar@gmail.com

शैक्षणिक संदर्भ द्वैमासिकाविषयी

२०१८ सालापासून 'शैक्षणिक संदर्भ' या इ-अंकातील दर आठवड्याला एक लेख व दर दोन महिन्यांनी आठ लेखांचा एकत्रित एक अंक असे इमेल आणि व्हॉट्सॅपच्या माध्यमातून आपल्यापर्यंत आम्ही नियमित पोहोचवत आहोत. आम्ही करत असलेला हा प्रयास किती वाचकांना आवडतो/ उपयोगी पडतो याबद्दल आम्हाला जाणून घ्यायला आवडेल.

- आपल्याला आमचे लेख व अंक नियमित मिळतात का ?
- आपण दरमहा किती लेख वाचता ?
- त्यातील किती लेख आवडतात ?
- त्यावर आपण कधी प्रतिक्रिया, सूचना दिली आहे का ?

याबद्दल आम्हाला sandarbh.marathi@gmail.com या इमेलवर जरूर कळवा.

आमच्या www.sandarbhsociety.org या वेबसाईटला जरूर भेट द्या. जुने अंक त्यावर पीडीएफ स्वरूपात उपलब्ध आहेत. वाचू शकता, डाऊनलोड करू शकता.

या उपक्रमासाठी आपली ऐच्छिक देणगी संदर्भ सोसायटीकडे खालील अकाउंटमध्ये जमा करू शकता, केल्यानंतर वरील इ-पत्त्यावर तशी मेल करा.. अधिक माहिती वेबसाइटवर उपलब्ध आहे.

इ-पेमेंट : Sandarbh Society

Account No.: 20047006634

Bank of Maharashtra, Mayur Colony, Pune

IFS Code: MAHB0000852

- संपादक मंडळ, शैक्षणिक संदर्भ व विश्वस्त मंडळ, संदर्भ सोसायटी